

МІЖНАРОДНА ТРУДОВА МІГРАЦІЯ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА НАСЛІДКИ

Молчанова А.Ю.

*Україна, Донецьк, Донецький державний університет економіки і торгівлі
ім.М.І.Тугана-Барановського*

В даній статті розглядаються зміни в структурі міграційних потоків протягом останніх десятиліть, аналізуються специфічні риси сучасних міграційних процесів робочої сили, виділяються їх тенденції і наслідки в умовах глобалізації.

Останнім часом прогнози скорочення та старіння населення розвинутих країн, що свідчать про неминуче зростання їх потреб в іноземній робочій силі, а також постійно зростаючий показник народжуваності у країнах, що розвиваються, спровокували гарячу полеміку навколо проблем імміграції, оскільки міжкраїнна міграція населення та трудових ресурсів виникає при наявності значного контрасту в рівнях економічного і соціального розвитку та темпах природного приросту країн, що приймають та віддають робочу силу.

Не викликає жодних сумнівів той факт, що імміграція – це багатовимірний процес, який неоднозначно впливає на різні компоненти й окремі параметри економічної життєдіяльності приймаючого суспільства. В силу специфіки процесів імміграції, а саме трансформації міграційних потоків, що спостерігаються на сучасному етапі розвитку світового співтовариства, коректне оцінювання її наслідків є нелегким завданням, що потребує комплексного та збалансованого аналізу таких її складових, як структура та розвиток міграційних потоків. На думку Т.Драгунової й Ю.Сурміна [1, 2], найдоцільнішим тут буде використання структурного аналізу, який «дає можливість виявити закономірні тенденції в міграційних процесах та екстраполювати їх на перспективу» [1, С.31].

Традиційно структура міграційних потоків аналізується за співвідношенням вікової, статевої й професійно-кваліфікаційної груп мігрантів. Очевидно, що трудова міграція охоплює працездатні прошарки населення (тобто людей віком від 15 до 45 років), переважно чоловіків (оскільки вони легше переносять відрив від родини), що ж стосується професійно-кваліфікаційного складу мігрантів, то тут почали відбуватися певні зміни: якщо раніше основну частку складали низькокваліфіковані робітники, то зараз стрімко зростає показник висококваліфікованої робочої сили, і якщо це явище концентрується в певному регіоні, то зазвичай призводить до так званого «відтоку умів», який зараз можна спостерігати в більшості країн з перехідною економікою.

Розвиток міграції протягом останніх 50-ти років теж набув певних змін. Якщо раніше в якості основних центрів тяжіння мігрантів відокремлювали тільки промислово

розвинуті країни Західної Європи, Північної Америки й Австралію, то у сучасних умовах розширення масштабів міжнародного співробітництва міжнародна трудова міграція набула характеру глобального процесу. На кінець ХХ сторіччя кількість країн, залучених до міжнародного міграційного процесу, істотно зростає, насамперед, за рахунок регіону Центральної й Східної Європи, а також країн СНД. В середньому, щорічно в пошуках роботи мігрує близько 25 млн. чоловік [3, С.162].

З початку 70-х років новий великий міжнародний ринок робочої сили почав складатися в нафтовидобувних країнах Близького Сходу, що пояснюється будівництвом нових об'єктів, яке збільшило потреби в робочій силі, а також в країнах Азіатсько-Тихоокеанського регіону Латинської Америки й найбільш розвинутих країнах Африки.

На даний час центрами, що притягують основну частку іноземної робочої сили, виступають:

- країни Західної Європи (Німеччина, Франція, Великобританія, Швейцарія, Бельгія, Швеція, Нідерланди), де спостерігається тенденція щодо використання іноземної робочої сили на важких, непрестижних і шкідливих для здоров'я роботах;
- США, Канада й Австралія, що приймають переважно кваліфікованих спеціалістів;
- нафтовидобувні країни Близького Сходу, куди спрямовані потоки трудових емігрантів з сусідніх арабських країн;
- нові індустріальні країни Південно-Східної Азії [4, С.14].

Важливою характеристикою сучасного міждержавного й внутрікорпоративного перерозподілу робочої сили в рамках світового господарства є територіальна концентрація міграції. Так, в країнах Західної Європи, в останні 25 років понад 1 млн. чоловік щорічно переїжджає в пошуках роботи з однієї європейської країни в іншу, тобто бере участь у внутріконтинентальному міждержавному обміні робочою силою. Крім ФРН, країнами імміграції стали Франція, Бельгія, Швейцарія та інші держави Західної і Північної Європи, для яких були характерні високі темпи економічного росту в 50-60-і роки ХХ століття, інтернаціоналізація виробництва і праці, загострення демографічної ситуації. Країнами еміграції стали менш економічно розвинуті країни, з високою питомою вагою некваліфікованої робочої сили: Туреччина, Італія, Греція, Іспанія, Португалія і Югославія, на зміну яким прийшли Східно- та Центрально-Європейські країни та країни колишнього СРСР. Також росте міграція робочої сили між країнами, що розвиваються. Головним чином, це міграція між новими

індустріальними країнами, арабськими країнами і країнами-членами ОПЕК, з одного боку, і іншими країнами, що розвиваються - з іншої. Будівництво нових об'єктів в нафтовидобувних країнах Близького Сходу збільшило потреби в робочій силі. Її експортерами стали також країни, що не володіють нафтою: Йорданія, Оман, Ємен, де частка емігрантів у робочій силі доходила до 28%. У найбільших імпортерах робочої сили цього регіону - Саудівської Аравії, Кувейту, ОАЕ – наприкінці ХХ ст. неараби складала 75% населення. Майже у той же час такими центрами тяжіння мігрантів стали також Тайвань, Південна Корея, Китай, Сингапур, ПАР, більш розвинуті північні країни Африки [4].

Якщо розглядати сучасні процеси міжнародної трудової міграції і їх вплив на економіку країн-донорів і країн-реципієнтів, то з традиційно прийнятих науковцями необхідно відокремити специфічні наслідки, притаманні саме теперішній ситуації на світовому ринку праці.

По-перше, трудова еміграція знижує рівень безробіття і тим самим дозволяє скоротити соціальні витрати; по-друге, вона поповнює вітчизняну економіку валютними ресурсами; по-третє, емігранти набувають досвіду, а часом й освіту за кордоном, але часто призводить до зниження трудового й інтелектуального потенціалу нації, що негативно впливатиме на внутрішній ринок праці і розвиток економіки в цілому.

Щодо імміграції, то тут теж треба зазначити як позитивні, так і негативні наслідки, а саме: іноземна робоча сила стає фактором розвитку власних продуктивних сил; сприяє підвищенню конкурентоспроможності виробленої продукції за рахунок зниження її собівартості; дозволяє економити досить значні витрати на підготовку кадрів, особливо висококваліфікованих фахівців; підвищує еластичність ринку праці; виступає джерелом поповнення ринку праці країн із так званим «старінням населення». Але необхідно враховувати і наступне: іммігранти можуть значно ускладнити ситуацію на ринку праці і в приймаючому суспільстві; спричинити збільшення витрат на соціальні потреби; сприяти значному відтоку валютних коштів держави-реципієнта за кордон.

Отже, проведений аналіз нинішніх тенденцій і наслідків імміграції показав, що більш досконале вивчення проблем міжнародної трудової міграції має не тільки чисто академічне, але й практичне значення як для розвинених суспільств - особливо з урахуванням перспективи росту їх потреб в іноземній робочій силі та ймовірного збільшення її імпорту (поки зберігається її ресурс у менш розвинених регіонах миру) і посилення ролі імміграції в приймаючих країнах, так і для інших. Реальна оцінка сучасних міграційних процесів необхідна також для того, щоб результати майбутнього

розвитку міграційних процесів на міжнародному рівні стали більш прогнозовані, щоб структура міграції, формована усе більш селективно, була максимально адекватна потребам економіки й суспільства в цілому, як для країн-рецепієнтів, так і для країн донорів робочої сили що, в свою чергу, потребує розробки й удосконалення механізмів регулювання трудової міграції, насамперед на національному рівні.

Перелік посилань

1. Драгунова Т. Роль трансформації міграційного процесу у відтворенні людського потенціалу: теорія і практика//Україна: аспекти праці. – 2005. – №7. – С.31-37
2. Сурмин Ю. Теория систем и системный анализ. – К.: МАУП, 2003. – 368 с.
3. Епифанов А., Кривенко Л., Кривенко С. Межстрановая миграция населения и европейский рынок труда в контексте интеграционных процессов//Вісник Тернопільської академії народного господарства. – Тернопіль: Економічна думка, 2001. – №18/1. – С.161-169
4. Приймак В. Міжнародні відносини // Регіональна економіка. - 2001.- №4. - С. 76-82